

במבוא על "תחום פעולתה של הבקורת" שולל המחבר את האסתטיקה האימננטית, הטוענת לתיחום הבקורת בגבולות הבחנים המקובלים על המחברים וטוען לגישה אסתטית מודרנית, שלדעתו היא מאפשרת לקורא לחוות את השירים. עם זאת מדגיש המחבר שפירושו של שיר מימי הביניים חייב להיות מובן על הרקע של עולם המוסכמות החברתיות, הכלכליות והלשוניות שלו ("העולם הריאלי והעולם הגליטימי", ע' 18).

בנספח "על הדימוי הקונבנציונאלי" מערער המחבר על הרואים בשירת ימי הביניים שירה קונבנציונלית בעלת דימויים בלתי מקוריים ולשם הוכחה הוא מקביל זוגות של קטעים, אשר המוטיב המסוגנן שלהם זהה ואילו בחד-פעמיות של השירים מתקבלות רקמות אמנותיות בעלות ייחוד. במגמה לעמוד על המקוריות של השירים ניגש עדי צמח לניתוח אסתטי מודרני; ב"קריאה החדשה" שלו הוא מאיר את הרכיבים העדינים של הריקמה השירית: פניות, צבעים, נוכחות של פסוקי מקרא העולים בכוח רמזיות ומקיימים חיים פעילים בגוף הטקסט, דימויים, מיטאפורות ופיתוחם הצירוי. אין ספק שכל הקורא דיונים אלה בשירים מתעשר והיצירות מתקרבות אליו במידה מסוימת. יש לברך אפוא על גישתו הרעננה ועל הבחנותיו הדקות של המחבר.

אולם בצד הסגולות המפורטות בזה יש לעמוד על הנטייה לחוסר-זהירות ב"קריאה" של עדי צמח. לדוגמה יאר דיונו הראשון, הדיון בשיר "ראה שמש". בעיונו בבית הראשון מבחין כאן המבקר בצבעים אדום ושחור ("אדומה", "ערב"), בפנייה ישרה ("ראה") ובשמש הקיימת כמרכז פיגורטיבי—כל אלה מגוף השיר: ראה שמש לעת ערב אדומה

כאילו לבשה תולע למכסה. (בית 1)

אך בצד ההבחנות האסתטיות האחראיות קובע המבקר שבבית זה "צפון יסוד המתח, שילוה אותנו במשך השיר כולו, שכן דיספרופורציונאלית היא התמונה: האדם

באחד ממחקריו כי הפועל "עבר" בא במקורות במשמעות של הפועל "אבד", ולפיכך. עקבותיהן של שנות הילדות בהיסטוריה ובגיאוגרפיה נעלמו לגמרי, אך האדם המחפש את זהותו האבודה יודע-ועד כי העתיקות שנעלמו חשובות לו ביותר, והרבה הוא טורח עד שישמע עלגו של הגורל הצוחק למשבתו.

גורליות אכזרית דומה קיימת בסיפור האיחון, "מיתה צפונית", שהוא אולי הסיפור המוצלח ביותר מצד התפתחות העלילה המלווה מיתח שעצמתו עולה ויורדת לסירוגים. עניינו של זה הרפתקה רומנטית טראגית של ישראלי בנופי ההרים ומפלי-המים של גורגיה. גורליות פסימית מלווה אותו והופכת את שעשועיו למורד נטוי אל אבדון. המוות בא מן האשד הקרוב, היורד מן ההר ובולע את קרבנו, כשהוא "מתגלגל בהתקצפות פראית בין שני צוקי-העל ונופל בקו רחב וצחור, ישר כאנך, אל הערוץ הלא-נראה". האשה המוצאת את מותה במפל-המים האדיר מרישה אחריה את המוות לגבר האוהב, אלא שהוא גוע לאט-לאט מתוך בדידות איומה, שלפעמים היא מקאברית מובהקת כתוצאה מאהביה של בת הפונדקי, המנסה לנצל את הגבר השוקע במיתתו האטית לצרכיה החרישניים. על האהבה ועל תאוות-הבשרים מכסה המוות כפתרון סופי.

י. פ.

כשורש עץ

במהדורה השניה של "כשורש עץ" מרחיב עדי צמח את ספרו, שראה אור בשנת 1962 (בהוצאת "עכשיו", ירושלים), בדיון בשלושה שירים נוספים וכן בהבהרת קטעים-מספר בפרקי הספר. עם זאת נשמרת גישתו הבקרתית היסודית שאת עקרונותיה הוא מסביר בפתחת ספרו (ע"ע 21—11).

* עדי צמח: כשורש עץ (קריאה חדשה בי"ד שירי חול של שלמה אבן-גבירול); ספרית הפועלים, מהדורה שניה מורחבת, 1973; עמ' 213.

הם קטבים ב"סולם הצבעים האמוציונאלי".
(על הנחה זו יפתח המבקר את דיונו בעמ' 26, 27, 30).

בספר "כשורש עץ" מוצגים עקרונות בקר-
תיים מעניינים. בדיונים מסתמך המבקר
על הדנוטציה, הלשון הפיגורטיבית, התב-
ניות התחביריות, הקונסטרוקציות הפנימיות
והאלוזיות המקראיות, אך בצד אלה הוא
קובע הנחות יסוד לבנין האינטרפרטציה
שלו על סמך ידיעות חוץ-ספרותיות ועל
סמך אסוציאציות סובייקטיביות (כמפורט
למעלה), תוך שהוא מתעלם לפעמים לגמרי
מן המורשה הספרותית ממנה ינק השיר
(הקונונציה).

מכל-מקום, ודאי שהופעת "כשורש עץ"
במהדורתו החדשה מרעננת את נוף העיון
בשירת ימיה הביניים.

א. ד.

סיפורי עודד סברדליק

עודד סברדליק הוא סופר צעיר שבא אלינו
מארגנטינה והוציא בעבר ספרי שירה ופרוזה
בספרדית. בארץ פירסם סיפורים קצרים
והספר שלפנינו הוא אסופת סיפורים רא-
שונה שהופיעה בישראל.

המכנה המשותף לכל הסיפורים הוא חיפוש
של המחבר אחר צורת הבעה משלו, חיפוש
שעדיין לא חם. סימן-ההיכר של הבלויות ושל
חוסר הצלילות והבהירות של הגלויות ושל
הנסתרות שבהם. הבלויות אלו האווירה והל-
שון, המעדיות, בלי ספק, על כשרונו של
סברדליק להרכיב סיפור קצר ולדחוס בו
חוויות אנושיות פנימיות, החורגות מעבר
למקום ולזמן של האירוע המסופר. והנסתרות
מכוונות לנוסח סוריאליסטי של העלאת
תודעה ותת-תודעה, כאשר המציאות וה-
חלום נפגשים יחד ומשלימים כביכול זה
את זה. אלא שסברדליק נמצא בדרכו הנ-

מול השמש. העצם השמימי המרוחק וה'א-
תה' הקטן, הארצי, מעמידים בניפוחם
תמונה פשוטה מאד, אך מתוחה ביותר,
תמונה דו-קטבית" (ע' 25).

גם אם נסכים לסיטואציה היפותטית של
אדם מול שמש, הקביעה שיש כאן עימות
בין האדם ובין השמש והוא יוצר מתח
אינה עולה בשום-אופן מן הכתוב, ואולי
אף מנוגדת היא לאווירה של השיר, שפן
שיר זה מעוגן בקונונציה של הקינה העב-
רית בימיה הביניים המושפעת ממורשת
הספרות הערבית, והוא צומח מחטיבת הבכי
בה צפויה הזדהות של גרמיה-השמיים עם
ה"אני הדובר בשיר"; (אילו נתן המחבר
דעתו לכך היה גם חוסך מעצמו את סימן-
השאלה בע' 30 בדונו בצירור הארץ הערו-
ה).

בצד התעלמות בלתי-מוצדקת מן הנתונים
הספרותיים המורשתיים, מסתמך המבקר
דווקא על נתונים היסטוריים "חוץ-ספרו-
תיים" בבואו לקבוע ענין ספרותי כסמל
פנימי מרכזי בשיר; הידיעה שיקותיאל
נרצח משמשת אסמכתה לקשור את אודם
שקיעת השמש עם דם עד כדי קביעה כגון
זו (ע' 26):

"השמש האדומה השוקעת, המתארת בשיר
קינה על מות יקותיאל, שנרצח בידי ירי-
ביו... נראית בעינינו עתה מה שהינה
באמת—סמלו של יקותיאל השוקע, הנרצח,
המתכוסס ברמו" (ההדגשה שלי—א.ד.).
האינטרפרטציה של המחבר תתבסס על
קביעה זו (ר' שפ, עמ' 26, 28, 29)² וכן
על קביעה סובייקטיבית שהאדם והשחור

1 ר' ישראל לוי, שמואל הנגיד, איש ושיי-
רתו, ע' 143; דן פגיס, תורת השיר ושיירת
החיוץ, עמ' 292—197, במיוחד ע' 209 ובו
דוגמה: "חרדה לבשה תבל ואימה להוותי
ורגזה האדמה, ונעו מוסדותיה למקרי ומ-
פלתיי".

² אין הדבר נכון מבחינת המקובלות הספ-
רותיות, אינו נכון על-פי ההנחות וההוכחות
הפסיכולוגיות, ואינו נכון אפילו מבחינה
פיויקלית.

* עודד סברדליק: ארץ לא נודעת (סי-
פורים); תרגום: דב אסא; ספרית פועלים,
1973; 177 עמ'.